

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی **رهیافت**

سال پانزدهم، شماره ۵۵، تابستان ۱۴۰۰
صفحه ۳ تا ۲۲

نقش و جایگاه آموزش همگانی در پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی

با تأکید بر بیانات آیت‌الله خامنه‌ای

علی غلامعلی / استادیار دانشگاه پیام نور؛ گروه معارف اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

aligholamali54@gmail.com

مهری توتونچیان / دکترای فقه و مبانی حقوق اسلامی، مدرس دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

mehri.toutouchian@gmail.com

جلیل خوشحال / دکترای تاریخ اسلام، مدرس دانشکده پیراپزشکی khoshhal53@yahoo.com

چکیده

اقتصاد مقاومتی به عنوان یکی از مهم‌ترین نظریاتی که رهبر انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای بیان کرده‌اند، ابعاد فرهنگی مختلفی را در می‌گیرد که از منظر آموزش همگانی نیازمند بررسی است. به همین دلیل هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی نقش و جایگاه آموزش همگانی در پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی است. با توجه به هدف پژوهش حاضر، سؤالی که مطرح می‌شود این است: آموزش همگانی از چه راه‌هایی می‌تواند باعث تحقق اقتصاد مقاومتی موردنظر رهبر معظم انقلاب اسلامی شود؟ و اینکه مهم‌ترین مؤلفه‌های آموزش همگانی در زمینه پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی کدام موارد است؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد ترویج سبک زندگی اسلامی-ایرانی، اصلاح الگوی مصرف، ترویج گفتمان حمایت از تولیدات داخلی، تقوای اقتصادی و امیدبخشی رسانه‌ها از مهم‌ترین شاخصه‌های آموزش همگانی جهت پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی هستند. توجه به سبک زندگی اسلامی-ایرانی و بهره‌گیری از احکام دینی جهت پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی از طریق خانواده، رسانه‌های مکتوب و دیداری می‌تواند اصلاح الگوی مصرف را در سطح خانواده عملی نماید و هم‌گویی برای عموم مردم تلقی شود. علاوه بر این، تقوای اقتصادی و تکیه بر تبلیغ و ترویج تولیدات داخلی راهکاری برای پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی است. روش مورد استفاده در این پژوهش، تحلیل مضمون سخنان رهبر معظم انقلاب اسلامی است که به طور مشخص در زمینه اقتصاد مقاومتی بیان شده است.

کلیدواژه: آموزش همگانی، اقتصاد مقاومتی، آیت‌الله خامنه‌ای، اصلاح الگوی مصرف.

تاریخ تأیید ۱۳۹۹/۱۲/۲۵

تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۱۰/۲۰

مقدمه

امروزه که نقش اقتصاد و مؤلفه‌های مرتبط با آن از اهمیت خاصی در نظام بین‌الملل و روابط میان کشورها برخوردار شده است، جایگاه سیاست‌های اقتصادی کشورها در مناسبات بین‌المللی از اهمیت خاصی برخوردار شده است. بدین معنا که آسیب‌پذیری کشورها در عرصه اقتصادی و وابستگی به نظام اقتصادی بین‌المللی هرچند ممکن است، مزایایی داشته باشد، اما در نوع خود دارای معایب و آسیب‌هایی است. بدین معنا که نظام‌های سلطه و پیشرفته، ادغام اقتصادی را به نوعی ابزار فشار بر علیه کشورهای مستقل تبدیل می‌کنند. در همین راستا، با بررسی تاریخ نظام جمهوری اسلامی ایران، می‌توانیم ایستادگی در برابر فشارهای متعدد مالی و اقتصادی قدرت‌های استکباری جهان نسبت به کشور را به وضوح درک کنیم. به طوری که از ابتدای شکل‌گیری انقلاب اسلامی، مقابله نظام سلطه‌گر با آن آغاز شده و این مقابله علاوه بر عرصه سیاست سایر حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و... را نیز دربر گرفته است.

با توجه به شرایط پیش روی کشور، در سال‌های اخیر، تحریم‌های اقتصادی به شدت افزایش یافته است. در همین راستا حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، مقام معظم رهبری با نگاه دقیق و ظریف خود در پیام‌های نوروزی سال‌های اخیر به این مهم توجه و افری داشته‌اند. «اقتصاد مقاومتی» نیز واژه‌ای است که ایشان اولین بار در دیدار کارآفرینان در سال ۱۳۸۹ مطرح فرمودند (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با کارآفرینان، مورخ: ۱۳۸۹/۰۶/۱۶). اقتصاد مقاومتی از منظر رهبر انقلاب اسلامی، برنامه اقتصادی مبتنی بر آموزه‌های دینی و براساس نیازهای ملی و داخلی جامعه ایرانی طراحی شده است که در دو وجه سلبی و ایجابی پاسخگوی مشکلات اقتصادی داخلی و همچنین فشارهای خارجی و بین‌المللی باشد. بدین ترتیب، براساس محورهای مختلفی که برای اقتصاد مقاومتی در نظر گرفته شده است، می‌توان آن را راه‌حلی برای کنار گذاشتن سبک زندگی اقتصادی غربی دانست. چرا که اگر

^۱ از محورهای مختلفی که برای اقتصاد مقاومتی در نظر گرفته شده است می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: مردمی کردن اقتصاد، کمک به بخش خصوصی و اهتمام به سیاست‌های اصل ۴۴، کاهش وابستگی به نفت و جایگزینی صنایع دانش‌بنیان، مبارزه با مفاسد اقتصادی، استفاده از همه ظرفیت‌های کشور، حمایت از تولید ملی و فعال نمودن واحدهای کوچک و متوسط، مدیریت مصرف و مصرف تولیدات داخلی، کارآفرینی، مدیریت صحیح منابع ارزی.

تمام دانش انباشته و کتاب‌های مرسوم اقتصادی دنیا را مطالعه کنیم، نظریه یا تجربه‌ای مدون و مکتوب درباره اقتصاد مقاومتی نخواهیم یافت.

با این حال، اقتصاد مقاومتی همانند سایر آرمان‌های انقلاب اسلامی نیازمند آموزش و گفتمان‌سازی است. از این جهت، آموزش همگانی به مردم و آشنا ساختن آنان با مؤلفه‌ها و ابعاد اقتصاد مقاومتی در شرایط مقاومتی به خوبی می‌تواند نقشه‌ها و توطئه‌های دشمنان انقلاب اسلامی را نیز خنثی سازد. در همین راستا، پژوهش حاضر درصدد است تا نقش و جایگاه آموزش همگانی را در پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی براساس بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مورد بررسی قرار دهد.

۱-۱. اهداف تحقیق

مهم‌ترین هدف تحقیق حاضر، بررسی نقش و جایگاه آموزش همگانی در پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی است. به همین منظور، شناسایی عناصر اساسی اقتصاد مقاومتی و تطبیق اصول و مفاد آن با آموزش همگانی، امری بایسته است. بدین معنا که با تشریح دیدگاه‌های مقام معظم رهبری درباره اقتصاد مقاومتی، مؤلفه‌های آن از جهت آموزش همگانی مورد بررسی قرار می‌گیرد. از همه مهم‌تر، نقش دستگاه‌ها، عناصر، نهادها و سازمان‌های مختلف داخلی در زمینه آموزش همگانی مورد توجه قرار می‌گیرد.

۱-۲. روش تحقیق

با توجه به اهداف پژوهش حاضر، روش تحلیل مضمون به عنوان روش پژوهش حاضر انتخاب شده است. به طور مشخص، بهره‌گیری از منابع اسنادی، کتابخانه‌ای، آیات و روایات و از همه مهم‌تر بیانات رهبر انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان منابع اصلی در زمینه اقتصاد مقاومتی مورد توجه قرار گرفته است و ابعاد و زوایای این سخنان درباره آموزش همگانی و اقتصاد مقاومتی مورد تحلیل واقع شده است.

۱-۳. پیشینه تحقیق

اقتصاد مقاومتی از جمله موضوعات پرکاربرد است که در دهه اخیر و پس از اعلام سیاست‌های کلی آن توسط مقام معظم رهبری، مورد توجه پژوهشگران و فعالان رسانه‌ای و دانشگاهی قرار گرفته است. به همین دلیل گستره این موضوع بسیار متنوع است و در اینجا به چند مورد از پژوهش‌های مرتبط در زمینه بحث حاضر پرداخته می‌شود: پویا رسولی‌نژاد مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی دیدگاه امام خامنه‌ای (زید عزه) درباره مفهوم اقتصاد مقاومتی» (۱۳۹۵) ارائه کرده است. با نظر به توجهات

ویژه و تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری، توجه جدی به بحث اقتصاد مقاومتی به عنوان تنها راه‌حل مقابله عملی با تحریم‌های دشمنان علیه کشور ضروری می‌نماید. سعی نگارنده بر این بوده که به بررسی و واکاوی مفهوم اقتصاد مقاومتی و جنبه‌های گوناگون آن در بیانات مقام معظم رهبری پرداخته و تصویری کامل از آن ارائه نماید. استقلال، آزادی، خودکفایی در تولید دانش و عدم وابستگی به کشورهای بیگانه و قدرتهای شرق و غرب یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های جمهوری اسلامی ایران بوده که همواره فراروی صاحب‌نظران و اندیشمندان کشور قرار داشته است. راهیل جلیلیان و سحر کریمی در مقاله‌ای تحت عنوان «الزامات اقتصاد مقاومتی و ارتباط آن با الگوی سبک زندگی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب» (۱۳۹۳) به بررسی این موضوع می‌پردازند. پژوهش حاضر تحت عنوان الزامات اقتصاد مقاومتی و ارتباط آن با الگوی سبک زندگی از دیدگاه مقام معظم رهبری می‌باشد؛ چرا که مقام معظم رهبری در چند سال اخیر بحث اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی را مطرح و از آن به عنوان روشی مهم در تغییر مسیر حرکت اقتصادی کشور یاد کردند. مجید ملکان و زهره جوادیه (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «نقش رسانه‌ها در نهادینه‌سازی اقتصاد مقاومتی»، به نقش رسانه‌ها در ترویج فرهنگ اقتصاد مقاومتی توجه نشان داده‌اند. نویسندگان بر این عقیده هستند که تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی نیازمند توجه رسانه‌ها به مقوله اقتصاد مقاومتی از جمله در حیطه تولید داخلی و خنثی سازی نقشه‌های دشمنان است. چنین اقتصادی مسلماً باید از تمامی توانمندی‌های خود برای استفاده حداکثری از ظرفیت‌ها استفاده و تلاش کند تا بتواند بر روی منحنی امکانات تولید حرکت کند. در اقتصاد مقاومتی، نباید تمرکز بیش از اندازه بر روی یک یا چند بخش یا ظرفیت اقتصادی کشور باشد، بلکه باید تلاش شود تا همه ظرفیت‌های اقتصاد به حداکثر بهره‌برداری از توان خود برسند. فاطمه سرخه‌دهی مقاله‌ای تحت عنوان «راهکارها و چالش‌های تحقق سبک زندگی اسلامی؛ به مثابه بستر تحقق اقتصاد مقاومتی» (۱۳۹۲) نگاشته است. در این مقاله به بررسی رابطه میان فرهنگ، اقتصاد و سبک زندگی پرداخته شده است و آثار فرهنگ بر تفکرات اقتصادی و نیز اثرات بنیان‌های فکری و نظام انگیزشی مکاتب اقتصادی مختلف، به ویژه اقتصاد سرمایه‌داری و لیبرالیسم بر سبک زندگی مورد بررسی قرار گرفته شده است. فردگرایی به عنوان یک اصل در فرهنگ آنگلو ساکسون به پیدایش نظام اقتصاد سرمایه‌داری منجر شد و اجرای راهنمایی‌های صندوق

بین‌المللی پول و بانک جهانی در قالب سیاست‌های تعدیل اقتصادی در ایران بدون توجه به بنیان‌های فلسفی و فکری آن، سبک زندگی و فرهنگ جامعه ایرانی را دچار تغییرات جدی نمود و اثرات نامیمون این تغییر سبک زندگی، هم در بعد اجتماعی و هم در بعد اقتصادی مانع مهمی در تحقق اقتصاد مقاومتی است. محمد اسکندری در مقاله‌ای تحت عنوان: «اقتصاد مقاومتی در سبک زندگی» (۱۳۹۱) می‌نویسد: موضوع توجه به سبک زندگی اسلامی ایرانی با فرمایشات اخیر مقام معظم رهبری در سفرشان به استان خراسان شمالی وارد مرحله تازه‌ای شده است. از نظر نویسنده رهبر معظم و انقلاب اسلامی بارها بر ضرورت دستیابی به اقتصاد مقاومتی تأکید فرموده‌اند و بسیاری از صاحب‌نظران و اقتصاددانان نیز معتقدند که بن‌مایه‌های اقتصاد مقاومتی از دل رفتارهای اقتصادی مردم بیرون می‌آید و ما برای اصلاح وضعیت اقتصادی خود باید ابتدا به دنبال تصحیح فرهنگ اقتصادی در جامعه باشیم.

اقتصاد مقاومتی و ابعاد آن به عنوان محورهای اصلی پژوهش مذکور انتخاب شده‌اند که از این جهت با اهداف پژوهش حاضر نیز همخوان هستند. اما از جهت دیگری، پژوهش حاضر به دلیل بررسی نقش و جایگاه آموزش همگانی در پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی و تأکید بر بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، رویکرد ممتازی را دنبال می‌کند.

۲- مبانی نظری تحقیق

۱-۲. اقتصاد مقاومتی؛ معنا و اهداف آن در جمهوری اسلامی ایران

اقتصاد مقاومتی که به‌عنوان یک برنامه و سند مهم و راهبردی در عرصه اداره اقتصاد کشور از طرف مقام معظم رهبری بیان شده است، دارای ابعاد گوناگونی است که بخش‌های مختلف سیاست، اقتصاد، فرهنگ، قانونگذاری و اداره جامعه را نیز در بر می‌گیرد. از دیدگاه مقام معظم رهبری، اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند روبه رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند؛ یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی طوری باشد که در برابر ترفندهای دشمنان که همیشگی و به شکل‌های گوناگون خواهد بود کم‌تر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند (بیانات رهبری در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت، مورخ: ۱۳۹۱/۰۶/۰۲).

بدین ترتیب آنچه روشن است اینکه اقتصاد مقاومتی بیان شده از سوی رهبر انقلاب، پاسخی به دشواری‌های کنونی اقتصادی در داخل جامعه و همچنین فشارهای بین‌المللی و خارجی است که روی هم رفته، مشکلات اقتصادی گوناگونی نیز پدید آورده‌اند. از این

منظر، اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه‌های فشار در شرایط کنونی تحریم، و در پی آن تلاش برای کنترل و بی اثر کردن، و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلانی و مدبرانه پیش شرط و الزام چنین موضوعی است (اصغری، ۱۳۹۳: ۸۴). از طرفی دیگر، اقتصاد مقاومتی سیستمی است که در صدد است با محوریت توسعه منابع انسانی، انضباط و قانون‌مندی رشد و پایداری اقتصادی را برقرار سازد (جامی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸۲)

به طور مشخص در ابعاد خارجی و تدارک راهبردی مشخص برای مقابله با فشارهای بین‌المللی ناشی از تحریم، اقتصاد مقاومتی معنای خاصی به خود می‌گیرد. این معنا بیش از هر چیز به اتخاذ تمهیداتی مربوط می‌شود که با تکیه بر توان داخلی، آثار ناشی از تحریم‌ها و فشارها را به حداقل برساند و یا از بین ببرد. به تعبیر رهبری نظام:

«اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان، مورخ: ۱۳۹۱/۰۵/۱۶). از این منظر، اقتصاد مقاومتی آنچنان اقتصادی است که ظرفیت مقابله با نااطمینانی‌ها و تکانه‌های داخلی و خارجی، اعم از تکانه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و بلایای طبیعی را در خود ایجاد کرده است و می‌تواند تحت وقوع شرایط دشوار، به روند رشد و شکوفایی خود در حد قابل قبولی ادامه داده و به سرعت به سوی تعادل پایدار اولیه بازگردد (نوفروستی، ۱۳۹۵: ۱۶۰).

اقتصاد مقاومتی به طور مشخص در آراء و بیانات رهبر انقلاب اسلامی، بر محوریت تولید داخلی می‌چرخد. به طوری که با تقویت تولید داخلی، مشکلات و مسائل اساسی داخلی مرتفع می‌شود و زمینه‌ها برای کاهش آسیب‌پذیری نیز فراهم می‌شود. به همین دلیل ایشان رئوس کلی برنامه اقتصاد مقاومتی را چنین بیان می‌کنند:

«در مسأله اقتصاد، مسائل اصلی‌ای وجود دارد، عناوین مهمی وجود دارد که من چند موردش را می‌گویم: یکی مسأله رونق تولید است، یکی مسئله ارزش پول ملی است، یکی مسئله بهبود فضای کسب و کار است، یکی مسأله جدا کردن اقتصاد کشور از فروش نفت خام است -بند ناف بودجه و اقتصاد کشور را از نفت خام و فروش نفت خام و تجارت نفت خام بایستی ببریم؛ این یکی از مسائل اصلی ما است- تبدیل دخالت دولت در اقتصاد به هدایت دولت و نظارت دولت هم جزو مسائل اصلی است، بریدن

دست مفسدان اقتصادی یعنی اختلاس گر، تروریست اقتصادی، قاچاقچی بی رحم که دست اینها را از اقتصاد [باید برید] (بیانات رهبری در حرم امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴).

علاوه بر این رهبری انقلاب ضمن تأکید بر تولید داخلی و نگاه درون‌زا به مسائل اقتصادی کشور، محورهای اقتصاد کشور را نیز در این زمینه چنین بیان می‌کنند: «یکی از بخش‌های مهم و بندهای مهم اقتصاد مقاومتی که ما مطرح کردیم و دائم دیگران -دوستان؛ مسئولین و غیر مسئولین- مرتباً از اقتصاد مقاومتی دم می‌زنند و شعار می‌دهند و توضیح می‌دهند، همین مسأله تولید داخلی است؛ و شرط رونق تولید داخلی، کنترل واردات بی‌رویه است. حالا به من گزارش داده می‌شود که ما داریم برای اقتصاد مقاومتی این کارها را [می‌کنیم]، این برنامه‌ها را چیده‌ایم و داریم انجام می‌دهیم؛ بسیار خوب، مطمئناً این گزارش‌ها مطابق با واقع است، یعنی کار را کرده‌اند؛ اما تحقق عملی پیدا نکرده، دلیلش این است که واردات می‌آید، انسان می‌بیند بازار پر از واردات است؛ تولید داخلی را به شکست می‌کشاند. چیزی که در داخل تولید می‌شود، از خارج وارد می‌کنند؛ این موجب می‌شود که تولید داخلی شکست بخورد. مسئولین جلوی اینها را باید بگیرند و [اینها] مسائل مهمی است. آن وقت اقتصاد مقاومتی به معنای واقعی کلمه انجام خواهد گرفت (بیانات رهبری در حرم رضوی، ۱۳۹۸/۱/۱).

از این رو افزایش کیفیت محصولات داخلی به منای حمایت از تولید ملی است. از طرفی دیگر، مسأله کارآفرینی در تقویت اقتصاد مقاومتی و شکل‌گیری محورهای اساسی آن حائز اهمیت است. چه اینکه، کارآفرینی در یک جامعه و اقتصاد به معنای پویایی و بالندگی است. کارآفرینی را به این دلیل کارآفرینی به معنای خلاقیت در کار و ایجاد فرصت‌های جدید اقتصادی و تولیدی و خلق ارزش جدید با خطرپذیری در منابع مالی، از عوامل رشد و شکوفایی اقتصادی است، زیرا که جامعه را به سمت تغییرات تکنیکی و مبتکرانه سوق داده و باعث رشد اقتصادی می‌شود و همچنین چون کارآفرینی دانش جدید را به خدمات و محصولات جدید تبدیل می‌کند، حائز اهمیت است. امروزه در کشورهای مختلف توجه خاصی به کارآفرینی و کارآفرینان می‌شود که با تقویت کارآفرینی و ایجاد بستر مناسب برای توسعه آن از ابزار پیشرفت اقتصادی کشورها و به ویژه کشورهای در حال توسعه شمرده می‌شود. با این حال، رهبری انقلاب پس از تعریف اقتصاد مقاومتی شاخص‌هایی را هم در زمینه اقتصاد مقاومتی ارائه می‌دهند که به شرح ذیل می‌باشد: «یک مسأله ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور

و بهبود شاخص‌های کلان است. ...دوم، توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا است... سوم، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی است... نکته چهارم، رویکرد جهادی است... نکته پنجم، مردم‌محوری است... مسأله ششم امنیت اقلام راهبردی و اساسی است... نکته هفتم، کاهش وابستگی به نفت است... موضوع هشتم، مسأله اصلاح الگوی مصرف است... نکته نهم، فساد ستیزی است... و نکته دهم از مؤلفه‌های سیاست‌های مقاومتی، مسأله دانش‌محوری است» (بیانات رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۲۰/۱۲/۱۳۹۲).

در نهایت اینکه با بررسی عوامل داخلی و شرایط بین‌المللی در عرصه اقتصادی باید گفت که اقتصاد مقاومتی، به نظام اقتصادی ملت، یا گروه اجتماعی مقاومی اشاره دارد که در راستای احقاق حقوق خود، یا پی‌گیری اهداف سیاسی‌ای که از نظر آن‌ها بر حق است، مبارزه می‌کنند. هر چقدر اقتصاد ملت یا گروه اجتماعی مقاوم، به آن‌ها در راستای تحقق اهداف مقاومت یاری بیشتری رساند، مقاومتی‌تر است (خلیلی، ۱۳۹۱: ۲۷). بنابراین، هدف از اجرای اقتصاد مقاومتی در کشور، ایجاد امنیت، ثبات اقتصادی و عدم تزلزل در برابر شوک‌های داخلی و خارجی است. همچنین تأمین شرایط و فعال‌سازی تمامی امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقاء درآمد، از راهبردهای تحقق اقتصاد مقاومتی است.

در نهایت هدف دیگری که در برنامه اقتصاد مقاومتی دنبال می‌شود کاهش وابستگی به واردات و همچنین کاستن از نقش نفت در فعالیت‌های اقتصادی است. بدین ترتیب کاهش وابستگی به اقتصاد نفتی که معمولاً با عرضه مواد خام به خارج همراه است، تأثیر بسزایی در اقتصاد مقاومتی دارد، امنیت اقتصادی را بالا برده و از نوسانات شدید در داخل کشور می‌کاهد (معصومی‌نیا، ۱۳۹۱: ۱۳).

۳- جایگاه آموزش همگانی در ترویج محورهای اقتصاد مقاومتی از نظر رهبر انقلاب

شکوفای شدن اقتصاد مقاومتی علاوه بر تلاش و کوشش در ابعاد قانونگذاری و اجرایی نیازمند کار فرهنگی است. از این منظر، اقتصاد مقاومتی به مثابه یک عمل فرهنگی نیازمند روشنگری و آموزش به آحاد مردم است. در این زمینه می‌توان به محورهای مختلف اقتصاد

مقاومتی اشاره نمود که از نظر رهبر انقلاب اسلامی حائز اهمیت هستند و از طریق آموزش همگانی نیازمند توجه بیشتری نیز می‌باشند.

۱-۳. آموزش صرفه‌جویی و اصلاح الگوی مصرف

آموزش صرفه‌جویی و اصلاح الگوی مصرف از پیش شرط‌های تحقق اقتصاد مقاومتی به شمار می‌رود. در همین زمینه رهبر انقلاب اسلامی در مقابل فرهنگ سرمایه‌داری و اسراف بر فرهنگ صرفه‌جویی و قناعت تأکید می‌کنند تا راه اقتصاد اسلامی را از سایر مکاتب اقتصادی دنیا متمایز سازند. در همین زمینه از دیدگاه مقام معظم رهبری، صرفه‌جویی به معنای مصرف نکردن نیست؛ صرفه‌جویی به معنای درست مصرف کردن، به جا مصرف کردن، ضایع نکردن مال، مصرف را کارآمد و ثمربخش کردن است. اسراف در اموال و در اقتصاد این است که انسان مال را مصرف کند، بدون این که این مصرف اثر و کارایی داشته باشد. به تعبیر ایشان: «...مسئولین کشور در درجه اول و آحاد مردم بایستی به این اصل توجه کنند که باید الگوی مصرف را اصلاح کنند. این جور مصرف کردن در همه زمینه‌ها، مصرف کردن بی‌رویه و بدون منطق و بدون تدبیر عقلانی به ضرر کشور و به ضرر آحاد و اشخاص ماست. لازم است به عنوان یک سیاست، ما مسأله صرفه‌جویی را در خطوط اساسی برنامه‌ریزی‌هایمان در سطوح مختلف اعمال کنیم» (بیانات مقام معظم رهبری در جمع زائران حرم امام رضا، مورخ: ۱۳۸۸/۰۱/۰۱).

بدین ترتیب با مشخص شدن محوریت صرفه‌جویی و اصلاح الگوی مصرف از نظر آیت‌الله خامنه‌ای باید گفت راه‌های متعددی برای آموزش همگانی در این زمینه وجود دارند. در این زمینه باید گفت ساده‌زیستی - قناعت، صرفه‌جویی در هزینه و خرج، پرهیز از اسراف و تجمل‌گرایی، توسعه آموزش‌های عمومی از طریق رسانه‌ها و مراکز آموزشی به خانواده‌ها و فرهنگ‌سازی در راستای تقویت روحیه صرفه‌جویی و مدیریت صحیح مصرف توسط خانواده‌ها، بهره‌گیری از راهکارهای قرآنی برای رسیدن به سبک زندگی اهل بیت و ائمه معصومین (ع) برای نجات از دام دشمنان درونی و بیرونی، ترویج فرهنگ کار و جهاد اقتصادی، در تحقق اقتصاد مقاومتی، تکیه بر دارایی‌های معنوی و مادی، توانمندی‌های افراد هر جامعه، آموزش تک تک افراد جامعه، تقویت روحیه کار و تلاش و استفاده از توان و قابلیت همه افراد جامعه ضروری و حیاتی می‌باشد که برای نیل به این مقصود باید خانواده را دریابیم. از این رو می‌توان گفت که خانواده نکته کانونی اقتصاد مقاومتی است که از آنجا

سیاست‌ها و استراتژی‌های اقتصاد مقاومتی آغاز و اجرا می‌گردد. از این رو توجه به خانواده و الگوی مصرفی و تولیدی آن، شرط اساسی اقتصاد مقاومتی است.

بهره‌گیری از الگوی مصرف اسلامی در بلند مدت: مدیریت بهینه مصرف خانوار زمانی تحقق می‌یابد که الگوی مصرف فعلی خانواده به سمت «الگوی مصرف اسلامی» حرکت کند و اصلاح شود. اهمیت وجود الگوی مصرف صحیح تا جایی است که از نظر علمی، اولین و مهم‌ترین قدم برای اصلاح نظام اقتصادی، اصلاح الگوی مصرف است؛ زیرا غایت تولید کالا و خدمات در یک کشور مصرف آنهاست. از این رو، حاکمیت مصرف‌کننده بر اقتصاد یک امر عقلایی است. بنابراین، اصلاح الگوی مصرف خانوار سرآغازی برای اصلاح تولید و به طور کلی، اصلاح نظام اقتصادی است (میرمعزی، ۱۳۸۸: ۹۸). به بیان رهبر انقلاب: «مسئله مدیریت مصرف یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است؛ آحاد مردم هم مصرف تولید داخلی را بر مصرف کالاهایی با مارک‌های معروف خارجی - که بعضی فقط برای نام و نشان و برای پز دادن، در زمینه‌های گوناگون دنبال مارک‌های خارجی می‌روند- ترجیح بدهند. خود مردم راه مصرف کالاهای خارجی را بیندند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، مورخ: ۱۳۹۱/۰۵/۰۳).

الگوی مصرف باید دو تغییر در آن رخ دهد: اول، اسراف و تبذیر از الگوی مصرف حذف شود. دوم آنکه، فرهنگ مصرف از کالای خارجی به کالای داخلی تغییر کند (علیزاده، ۱۳۹۱: ۳۰).

مدیریت مصرف از طریق راهکارهای ذیل عملی می‌شود:

اصلاح الگوی مصرف؛

فرهنگ‌سازی و هدایت مصرف‌کنندگان به سوی مصرف کالاهای تولید داخلی؛

تأکید بر الگوی قرآنی مصرف قوام؛ یعنی دوری از خساست که ضد مصرف متعارف و در نتیجه سرمایه‌گذاری و تولید است و دوری از اسراف که از بین برنده منابع کمیاب است (علیزاده، ۱۳۹۱: ۳۱). از مهم‌ترین نتایج مدیریت مصرف، ایجاد روحیه کارآفرینی و آموزش آن به نسل‌های جدید است که در سایه اقتصاد بومی می‌توانند ظرفیت‌های جدیدی را شکوفا سازند. از این نظر، توسعه کارآفرینی، مشارکت حداکثری مردم در اقتصاد کشور، افزایش بهره‌وری، ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری، افزایش تولید داخلی، مدیریت مصرف و افزایش ارزش افزوده به عنوان اهداف اصلی اقتصاد مقاومتی شمرده می‌شوند. بنابراین تحقق اقتصاد مقاومتی در سایه توسعه کارآفرینی، مشارکت حداکثری آحاد جامعه، بهبود فضای

کسب و کار، ارتقای آموزش و مهارت منابع انسانی، افزایش تولیدات و مدیریت مصرف، ممکن است (خانباشی و بستان‌منش، ۱۳۹۴: ۳۳).

فرهنگ اقتصاد مقاومتی در بخش مصرف، به این معناست که فرهنگی در سطح مصرف اقتصادی ما رواج پیدا کند که در راستای اهداف اقتصاد مقاومتی باشد؛ یعنی اگر به واسطه مصرف یکی شخص از کالایی، یکی از مبانی اقتصاد مقاومتی، مثلاً عزت، مقاومت، حکمت و یا موارد دیگری از آن مورد خدشه واقع شود، این مصرف خارج از فرهنگ اقتصاد مقاومتی است و درست نقطه مقابل فرهنگ اقتصاد مقاومتی در بخش مصرف است. از این رو، هر قدر مصرف ما در راستای اقتصاد مقاومتی باشد، بیشتر باعث ترویج فرهنگ اقتصاد مقاومتی شده- ایم. آنچه در این میان بسیار راهگشا می‌باشد، حضور فعال صدا و سیما، رسانه‌ها و تبلیغات گسترده جهت ترویج این فرهنگ در جامعه است. برای دستیابی به اقتصاد مقاومتی، می- بایست از نظر فرهنگی سرمایه‌گذاری کنیم. بدین ترتیب، گسترش و تعمیق فرهنگ اقتصاد مقاومتی و باور داشتن آن از سوی مردم و مسئولان، ضامن موفقیت تمام راهکارها و سیاست- گذاری‌هاست. این سیاست از طریق راهکارهای زیر قابل پیگیری است (علیزاده، ۱۳۹۱: ۲۸):

حاکمیت فرهنگ اقتصاد مقاومت؛

اعتماد به نفس و خودباوری بین دولتمردان و مردم؛

مهندسی اخلاق اقتصادی در بخش مصرف.

۲-۳. آموزش همگانی ترویج سبک زندگی اسلامی

اقتصاد مقاومتی علاوه بر اینکه شیوه‌ای برای اداره امور اقتصادی جامعه است، شیوه‌ای برای زندگی کردن بر مبنای ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی نیز می‌باشد که در قالب الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت نیز خوانده می‌شود. در همین راستا، از نظر رهبری انقلاب، «سبک زندگی، یکی از مسائل مهم جامعه مسلمین است که از مسائل اقتصادی نیز مهم‌تر است» (بیانات مقام معظم رهبری، مورخ: ۱۳۹۳/۰۱/۰۱). مستند سخنان ایشان آیات و روایات است که زندگی سعادت‌مند را به انسان‌ها نشان می‌دهند. چنانچه قرآن کریم، در مواردی با تشویق مردم به استقامت، در مقام ایجاد و حاکم کردن فرهنگ استقامت برآمده است (جن، ۱۶) و بیان می‌دارد: کسانی که گفتند پروردگار ما خداست و استقامت کردند، هیچ ترس و بیمی بر آنها نبوده (احقاف، ۱۳)، غمگین نمی‌شوند و بهشت جاویدان، به آنها وعده داده شده است (فصلت، ۳۰). از این منظر، جامعه مسلمین، هنگامی می‌تواند به اهداف اقتصاد مقاومتی برسد که اولاً استعدادهای درونی خود را کاملاً بشناسد. در مرحله بعد، با اعتماد به نفس و

توکل به خدای متعال، از تمام ظرفیت‌های خود، در راستای علمی شدن اقتصاد مقاومتی بهره برد. خداوند متعال می‌فرماید: «و خداوند هرگز بر [زیان] مؤمنان، برای کافران راه [تسلطی] قرار نداده است» (نساء، ۱۴۱). باید به لحاظ فرهنگی، مسأله چنان مطرح شود که جهاد اقتصادی، مانند جهاد نظامی، مدنظر قرار گیرد، در این زمان است که فعالیت مفید اقتصادی، اجر مجاهدت در راه خدا را خواهد داشت (نریمانی و عسکری، ۱۳۹۱: ۵۱).

بنابراین بهره‌گیری از احکام دین و تبلیغ شیوه زندگی اسلامی-ایرانی بر مبنای احکام و روایات و اشاعه آن در نهادهای آموزشی نظیر مدارس، دانشگاه‌ها، رسانه ملی، مطبوعات و شبکه‌های اجتماعی می‌توان هم شیوه زندگی اسلامی-ایرانی را آموزش داد و هم اینکه زمینه‌ای برای شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی نیز فراهم آورد. از این منظر، علت برخی رفتارهای نادرست، نداشتن آگاهی و بینش صحیح درباره آن رفتار است؛ در گام اول، لازم است بینش صحیح و آگاهی به مردم داده شود. برای فهم خوبی‌ها و بدی‌ها باید آموزش دید. شیوه تربیتی پیامبران و اولیای الهی نیز چنین بود که در گام اول؛ خوبی‌ها، فضیلت‌ها و ارزش‌ها را آموزش می‌دادند: «رَبَّنَا وَ اَبْعَثْ فِيهِمْ رَسُوْلًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَ يُعَلِّمُهُمَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يُزَكِّيهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ» (بقره، ۱۲۹) «پروردگارا! پیامبری در میان آنها از خودشان برانگیز تا آیات تو را بر آنها بخوانند و آنها را کتاب و حکمت بیاموزد و پاکیزه کند؛ زیرا تو توانا و حکیمی [و برای این کار قادری]».

پیامبران در این مرحله، مردم را به فلسفه وجودی خود و جایگاه انسان آگاه می‌کردند و می‌کوشیدند بینش آنها را تغییر دهند. اما نکته مهم این است که پیامبر اکرم(ص) و ائمه اطهار(ع) هرگز به آموزش‌های کلی و مفهومی اکتفا نکردند؛ بلکه دقیق‌ترین رفتارها و مصداق‌های یک عنوان کلی را در گفتار و کردار نشان دادند؛ برای مثال، درباره چگونه غذا خوردن، پیامبر اکرم(ص) و دیگر اولیای دین، تمام جزئیات را به صورت مصداقی بیان کرده‌اند: آغاز غذا با نام خدا، پایان آن با شکر خدا، چگونه لقمه گرفتن، چگونه نشستن، چگونه نگاه کردن به غذا و دیگران، چگونه سخن گفتن بر سر سفره، شیوه جویدن غذا، با کدام دست غذا خوردن، از کجای سفره غذا خوردن و امثال آن. درباره خوابیدن، آراستگی، مسافرت، شادی کردن، اوقات فراغت و صدها مورد دیگر نیز به همین شکل آموزش داده‌اند. به همین دلیل است که گفته‌اند در اسلام، حکم هیچ مسأله‌ای فروگذار نشده و حتی دیه یک خراش کوچک نیز بیان گردیده است (صفار، ۱۴۰۴، ج ۱: ۱۴۲).

۳-۳. آموزش توانمندی‌های بومی و پیوند با سبک زندگی

اقتصاد مقاومتی به عنوان راهکاری که زمینه شکوفایی و بالندگی اقتصادی کشور را حتی در شرایط تحریم و فشارهای بین‌المللی فراهم می‌سازد، الزاماتی دارد که با توجه به سبک زندگی حاکم بر جامعه ایرانی که تقلید و کپی از آموزه‌های غربی لیبرالیسم و اقتصاد سرمایه‌داری است، به سختی قابل اجراست و برای عملیاتی نمودن آن نیازمند راهکارهای کوتاه‌مدت و بلندمدت هستیم. در کوتاه مدت، اصلاحات فرهنگی به خصوص توسط رسانه‌ها لازم بوده و مقدمه‌ای برای تحقق راهکارهای بلندمدت است. در بلندمدت، طراحی و اجرای الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مبتنی بر فلسفه و نظام انگیزشی اسلامی برای اصلاح سبک زندگی و تحقق اقتصاد مقاومتی لازم و ضروری است (سرخه‌دهی، ۱۳۹۲: ۶۵). بی‌گمان، پذیرش منفعلانه این گونه از سبک زندگی برای جوامع مسلمان، که خود از گنجینه‌ای ارزشمند در حوزه سبک زندگی بهره‌مند هستند، شایسته نیست و طبیعی است که به اقتضای اسلامی بودن جامعه ایرانی، باید بر سبک زندگی اسلامی-ایرانی تأکید ویژه شود. بنابراین، برای نهادهای اثرگذار فرهنگی، هم‌چون خانواده، آموزش و رسانه، توجه به آموزه‌های اسلامی و الهام گرفتن از آن‌ها، برای شکل دادن نوعی از سبک زندگی، که متناسب با شاخص‌های فرهنگی خاص جامعه ایرانی باشد، مهم خواهد بود. به همین دلیل، آموزش همگانی اقتصاد مقاومتی از طریق دانشگاه‌ها نیز امری مهم است که مورد توجه رهبر انقلاب اسلامی نیز قرار گرفته است. جایی که بیان می‌کند: «همین مسئله وابستگی اقتصاد ما به نفت و نفتی بودن اقتصاد، دولتی بودن اقتصاد، مشکلات نظام مالیاتی، مشکلات نظام بودجه‌ریزی، همه‌ی اینها مشکلات است؛ و در همه اینها ارتباط بین دستگاه‌های دولتی و دانشگاه یک امر لازمی است. [مثلاً] طرح‌های شکستن تحریم. ما اولین کشوری در دنیا نیستیم که تحریم می‌شویم؛ کشورهای زیادی [بوده‌اند]؛ تحریم راه‌حل دارد؛ طرح‌هایی وجود دارد؛ در مواجهه با تحریم راه حل علمی وجود دارد؛ باید این راه‌حل را جستجو کرد؛ پیدا کرد و به مسئولین ارائه کرد. یا استفاده مطلوب از تحریم؛ چون تحریم یک رنجی، مشکلاتی دارد اما یک منافع و فوایدی هم دارد که ما را وادار می‌کند به اینکه به توانایی‌های درونی خودمان مراجعه کنیم. پس بنابراین اینها کارهایی است که می‌شود انجام داد. یا همین «رونق تولید» که ما امسال به عنوان شعار سال مطرح کردیم، خب راهکار علمی دارد؛

اینها بایستی در دانشگاه بررسی بشود. برای این کار اراده محکم لازم» (بیانات رهبری در دیدار با اساتید و نخبگان و پژوهشگران، ۱۳۹۸/۳/۸). بدین ترتیب در بیانات رهبری جایگاه آموزش همگانی از جمله بهره‌گیری از ظرفیت آموزش عالی در ترویج فرهنگ استفاده از توانمندی‌های داخلی بسیار مورد توجه است. به همین جهت می‌توان با فرهنگ‌سازی و بیان ضرورت امر، باور کرد که هر مقدار، مصرف تولیدات داخلی را گسترش دهیم، در اصل به افراد بیشتری از جامعه کمک کرده‌ایم. امروزه نامرغوب بودن کالاهای داخلی دغدغه بسیاری از مردم است و قطعاً لازمه بهبود این وضعیت، بالا بردن کیفیت کالاهای تولید داخل است تا خریدار با رغبت بیشتری راضی به خرید آن شود، اما تا رسیدن به این جایگاه، می‌بایست تک تک افراد این مرز و بوم، حق برادری، دوستی و جوانمردی خویش را، طبق آیات قرآن کریم (حجرات، ۱۰) و فرهنگ کهن ایرانی، به رخ جهانیان بکشند و با استقامت، ایثار، بزرگواری و سعی و تلاش وافر، از یک طرف، کالای مرغوب‌تری تولید گردد و از طرف دیگر، خریداران از کالاهای داخلی استفاده بیشتری نمایند.

۳-۴. آموزش همگانی ترویج کالا و تولیدات داخلی

تولید داخلی ستون فقرات اقتصاد مقاومتی است. به عبارت دیگر، یکی از شرایط حصول اقتصاد مقاومتی و رهایی از مشکلات اقتصادی در کشور حمایت از تولید داخلی است. تقویت تولیدات داخلی از دیرباز مورد توجه مسئولان کشور بوده است. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «در مبحث اقتصاد مقاومتی، برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و پشتیبانی‌های دولت در بکارگیری تولیدات صنعتی و کشاورزی، خصوصاً در بخش‌هایی که در ارتباط با دیگر بخش‌های اقتصادی است، لازم و ضروری است. تا به کار و سرمایه ایرانی احترام نگذاریم، تولید ملی شکل نمی‌گیرد و استقلال اقتصادی این کشور تحقق پیدا نمی‌کند» (بیانات مقام معظم رهبری در جمع کارگران کارخانجات تولید داروپخش، مورخ: ۱۳۹۱/۰۲/۱۰).

در این زمینه، محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و بکارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور می‌تواند در حمایت از تولید ملی مفید باشد (سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی، بند ۳). به نظر می‌رسد رویکرد مزبور نیازمند آموزش همگانی بر مبنای همدلی و همکاری ملی است. چه اینکه مؤلفه تعامل همدلانه دولت-ملت و رابطه آن با اقتصاد مقاومتی از ضرورت‌های اصلی

پایه‌سازی الگوی اقتصاد مقاومتی است. در همین راستا، برای ایجاد همدلی در میان هر قشر و جامعه‌ای، نیاز به عوامل و حلقه‌های اتصالی است که اعضای یک جامعه را به هم پیوند دهد. تحولات اساسی و انجام کارهای بنیادی در نظام اجتماعی و اقتصادی جز با تکیه بر ایمان و حضور آگاهانه مردم امکان‌پذیر نیستند؛ امری روشن و آشکار است. لذا غلبه بر مشکل اقتصادی و حرکت به سمت اقتصاد مقاومتی، مانند دفاع مقدس، جهاد سازندگی، رفع بحران‌های سیاسی مثل گروهک‌ها و انواع فتنه‌ها و غلبه بر مشکلات فرهنگی چیزی فراتر از توان حاکمیت و مسئولان ارشد نظام است. از این رو، همدلی و همکاری اجتماعی در جهت تلاش برای دستیابی به مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از اقتصاد دانش بنیان گرفته تا رفع موانع تولید و خودکفایی در محصولات استراتژیک، تا اصلاح الگوی مصرف و مدیریت واردات، و مبارزه با مفاسد اقتصادی و به میدان آوردن سرمایه و مدیریت انسانی جز در سایه همدلی دولت و ملت میسر نبوده و نیست. به تعبیر رهبری در کشور، در موضوع اقتصاد مقاومتی هم‌زبانی وجود دارد، اما باید همدلی هم به وجود آید و از بُن دندان به اقتصاد مقاومتی باور پیدا کنیم (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس و نمایندگان مجلس، مورخ: ۱۳۹۴/۰۳/۰۶).

همدلی در لغت برای نشان دادن یکی از ابعاد آگاهی به کار برده می‌شود؛ با این هدف که در هر رابطه انسان‌ها بتوانند در شناخت مسائل یکدیگر به دور از انتظارات بی‌پایه و توقعات نامحدود آگاه و توانا باشند (ساروخانی، ۱۳۷۸: ۹). بنابراین همدلی را می‌توانیم توانایی درک فرد مقابل به همان اندازه که او خود را درک می‌کند تعریف کنیم. بر مبنای چنین تعریفی از همدلی است که مقام معظم رهبری همکاری، همدلی و صمیمیت دوسویه دولت و ملت را مصداق واقعی آن دانسته و می‌فرماید: دولت کارگزار ملت، و ملت کارفرمای دولت است، و هر چه همکاری دولت و ملت بیشتر باشد، کارها بهتر پیش خواهد رفت، بنابراین هم دولت باید واقعاً ملت را قبول داشته باشد و ارزش، اهمیت و توانایی‌های مردم را به درستی بپذیرد، و هم ملت باید به معنای واقعی کلمه به دولت اعتماد کند (بیانات مقام معظم رهبری به مناسبت آغاز سال ۹۴، مورخ: ۱۳۹۴/۰۱/۰۱).

دین و ایمان را می‌توان به عنوان نیرومندترین عامل همدلی و همبستگی در ابعاد گوناگون روابط اجتماعی دانست و باورهای مذهبی، تداوم نظام اجتماعی را از طریق معنابخشی به حیات جمعی و قاعده‌مندسازی مناسبات گروهی تضمین نموده است. ریشه‌های همدلی را می‌توان در عقاید، بینش‌ها و نگرش‌ها جست و جو کرد. در آموزه‌های دینی بر نقش دین و

ایمان در تحقق همدلی و همبستگی تأکید فراوانی شده است. به عنوان مثال حضرت علی (ع) در کلمات خویش مهم‌ترین مبانی همدلی را دین اسلام و قرآن می‌داند؛ آنجا که می‌فرماید: «أَمَّا دِينٌ يَجْمَعُكُمْ» (دستی، ۱۳۷۹: ۹۲)؛ آیا دینی نیست که شما را به گرد خود جمع کند و محور اتحاد و همدلی تان شود؟

۵-۳. ترویج تقوای اقتصادی و خنثی‌سازی جنگ اقتصادی

اثبات نقش و اهمیت مفهوم سبک زندگی اقتصادی بر برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌های اقتصادی کشورها سبب شده است نهادهای سیاستگذار و متولی اقتصاد و فرهنگ در جوامع پیشرفته پیگیر نظام کارآمدی در زمینه ترویج سبک زندگی مدنظر خود به ویژه در عرصه اقتصاد باشند. بررسی مختصر برنامه‌هایی که برای شکل‌دهی و ترویج الگوهای غربی در سبک زندگی اقتصادی دنبال می‌شود نشان می‌دهد که هدف از این برنامه‌ها، شکل‌گیری الگوهای در رفتارهای کل جامعه است که بیانگر سبک زندگی مطلوب و مدنظر نظام اقتصادی لیبرال سرمایه‌داری باشد. اما در سوی مقابل، الگوی اسلامی زندگی سبک و شیوه‌های خاصی را تبلیغ می‌نماید که در رأس آنان توجه به «تقوای اقتصادی» در برنامه اقتصادی است. تکیه بر تقوای اقتصادی هم مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی به عنوان یک الگو را به دیگران نشان می‌دهد و هم اینکه عاملی برای تمایز الگوی اقتصاد اسلامی از سایر مکاتب اقتصادی است که آثار آن، خنثی کردن توطئه‌های اقتصادی است. به تعبیر رهبری انقلاب: «یک جامعه، به خصوص اگر مثل جامعه نظام جمهوری اسلامی آرمان‌های والا و بلندی داشته باشد، مورد تهاجم است؛ مورد هجوم تیرهای زهرآگین است؛ این هم تقوا لازم دارد. تقوای جامعه چیست؟ تقوای اجتماعی را در بخش‌های مختلف می‌توان تعریف کرد؛ در بخش اقتصاد، تقوای جامعه عبارت است از اقتصاد مقاومتی. اگر در مورد اقتصاد می‌خواهیم در مقابل تکانه‌های ناشی از حوادث جهانی یا در مقابل تیرهای زهرآگین سیاست‌های معرض جهانی آسیب نبینیم، ناچاریم به اقتصاد مقاومتی رو کنیم. اقتصاد مقاومتی عامل استحکام است در مقابل آن کسانی و آن قدرت‌هایی که از همه ظرفیت اقتصادی، سیاسی، رسانه‌ای و امنیتی خودشان دارند استفاده می‌کنند برای این که به این ملت و این کشور و این نظام ضربه وارد کنند. یکی از راه‌هایی که فعلاً پیدا کردند عبارت است از رخنه از راه اقتصاد. این هشدار را ما سال‌هاست مطرح کردیم و گفتیم؛ مسئولین هم هر کدام به فراخور توانایی‌های خودشان تلاش‌های خوبی کردند، لکن ما باید با همه توان، با همه ظرفیت موضوع اقتصاد مقاومتی را در داخل دنبال

کنیم؛ این می‌شود تقوای اجتماعی ما در زمینه مسأله اقتصادی» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان نظام، مورخ: ۱۳۹۴/۰۴/۰۲).

ترویج تقوای اقتصادی یکی از رسالت‌های اساسی نهادهای رسانه‌ای در سطح رسانه‌های کتبی و شفاهی است. از نظر رهبر انقلاب، گفتمان‌سازی و ارائه تصویری درست از اقتصاد مقاومتی وظیفه نهادهای رسانه‌ای از جمله صدا و سیما، رسانه‌های مکتوب و شبکه‌های اجتماعی، مسئولان، دلسوزان و صاحبان فکر و اندیشه است. به همین دلیل در این زمینه می‌فرمایند: «دستگاه‌های تبلیغاتی مخالف پیشرفت ایران، تلاش می‌کنند با ایجاد شبهه و اشکال تراشی، سیاست‌های ابلاغ شده را بی‌اهمیت جلوه دهند اما اگر تصویر درستی از این حرکت بزرگ و پیشتانانه ارائه شود و گفتمان‌سازی صورت گیرد، مردم به آن معتقد می‌شوند و از مسئولان مطالبه می‌کنند که در این صورت کارها به پیش خواهد رفت» (بیانات رهبری در دیدار فعالان اقتصادی و مدیران مراکز «علمی، رسانه‌ای، نظارتی»، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

علاوه بر این بخش مهم دیگری از تقوای اقتصادی، امیدبخشی رسانه‌ها در عرصه‌های مختلف جامعه است. از جمله مهم‌ترین آثاری که مسأله امیدبخشی به جامعه دارد، آموزش همگانی حمایت از کالاهای داخلی، تکیه بر توان داخلی و در نظر گرفتن موفقیت‌های بومی برای رسیدن به سطح بالایی از پیشرفت و توسعه اقتصادی است. این مسأله به طور مشخص در ابعاد اقتصادی و انعکاس صحیح دستاوردهای داخلی می‌تواند به پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی کمک نماید. به همین دلیل رهبری در جای دیگری نیز می‌فرمایند: «در مورد رسانه‌ها، من به رسانه‌ها توصیه می‌کنم این موفقیت‌ها را منعکس کنند. رسانه‌ها روی بعضی از دلسوزی‌ها بعضی از اشکالات را منعکس می‌کنند؛ خیلی خوب، عیبی ندارد، اشکالات را هم منعکس کنند که مسئولین اگر تلویزیون تماشا می‌کنند، بفهمند که اشکالات کجا است؛ لکن در کنار آن، موفقیت‌ها را [بگویند]. همین حرف‌هایی که شما زدید، این کارهایی که در زمینه نفت شده، در زمینه آبریزان شده، در زمینه کارهای شیمیایی شده، اینها را منعکس کنند، بگویند به مردم، جوان‌ها بفهمند، بعد هم ظرفیت‌های گوناگون فراوانی را که در سطح کشور وجود دارد معرفی کنند که کسانی که استعداد دارند، آمادگی دارند، بروند دنبال اینها. البته مطالبات منطقی فعالان اقتصادی را هم دنبال کنند که دولتی‌ها توجه کنند» (بیانات رهبری در دیدار با جمعی از فعالان اقتصادی، ۱۳۹۸/۸/۲۹).

نتیجه‌گیری

پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در اندیشه مقام معظم رهبری، نیازمند آموزش همگانی در سطوح مختلف است تا از این طریق، ابعاد فرهنگی اقتصاد مقاومتی و گفتمان‌سازی آن در میان لایه‌های مختلف جامعه نیز آشکار شود. در همین راستا، رسانه‌های جمعی و علی‌الخصوص رسانه‌های دیداری و شنیداری جایگاهی بس مهم در تبیین و الگوسازی سبک زندگی و استانداردهای مصرفی یک جامعه بر عهده دارند. رسانه‌ها با نفوذ در اعماق ذهن و فکر مخاطب به صورت نهان یا آشکار به جهت‌دهی خواست‌ها و سلاقی مشتریان و مخاطبان خود پرداخته و به ترویج الگوهای مورد نظر برنامه‌سازان خود می‌پردازند. حال با مدنظر داشتن این وظیفه خطیر، انتظار جامعه از رسانه متعهد و منطبق بر موازین اسلامی آنست که علاوه بر دوری جستن از روش‌های فریبنده غربی و روشن ساختن زوایای تاریک سبک زندگی غربی و الگوهای مصرفی مادی حاکم بر این جوامع، رسالت خود را در تبیین و ترویج سبک زندگی اسلامی و الگوی مصرفی مبتنی بر آموزه‌های دینی، به درستی شناخته و بر عهده گیرند. در پرتو چنین رسانه متعالی است که می‌توان بر حفظ و گسترش فرهنگ غنی اسلامی و سبک زندگی متعالی، با هدف‌گیری خیر دنیا و آخرت امیدوار بود.

آموزش همگانی جهت پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی دارای ابعاد مختلفی است که در این پژوهش به ترویج سبک زندگی اسلامی-ایرانی، صرفه‌جویی و اصلاح الگوی مصرف، تقوای اقتصادی و تبلیغ کالاهای داخلی و توانمندی‌های داخلی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار هستند. توضیح اینکه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی با سبک زندگی در ارتباط است؛ به‌طور مثال، در زمینه سیاست توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقای درآمد و نقش طبقات کم درآمد و متوسط، از طریق تقویت روحیه کارآفرینی، فعالیت‌های جمعی و گروهی و افزایش درآمد با سبک زندگی ارتباط و تعامل دارد. سیاست‌پشتتازی اقتصاد دانش‌بنیان، پیاده‌سازی و ساماندهی نظام ملی نوآوری، با استفاده بیشتر از فناوری‌های نوین و به کارگیری خلاقیت و نوآوری با سبک زندگی ارتباط برقرار می‌کند. سیاست محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور، با شیوه افزایش بهره‌وری فردی و اجتماعی با سبک زندگی مرتبط می‌شود. از این جهت آموزش همگانی سبک زندگی اسلامی-ایرانی

نظیر آنچه توسط رهبر معظم انقلاب بیان شده است به خوبی می‌تواند در جهت پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی مؤثر عمل نماید.

همچنین ترویج گفتمان حمایت از تولیدات داخلی، تکیه دستگاه‌های آموزشی و رسانه‌ای بر الگوی بومی اقتصاد و همچنین ایجاد امیدبخشی، شناسایی عناصر مخرب الگوی اقتصادی وارداتی، نقش آفرینی فعال دانشگاه‌ها در ترویج فرهنگ اقتصاد مقاومتی از جمله مواردی است که می‌تواند باعث ترویج الگوی اقتصاد مقاومتی در سطح جامعه شود. علاوه بر این، سیاست تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، کارآفرینی، سرمایه‌گذاری و اشتغال مولد، زمینه‌ساز تقویت فرهنگ جهاد و تلاش اقتصادی است و در نهایت سیاست تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی و گفتمان‌سازی آن به ویژه در محیط‌های علمی، آموزشی و رسانه‌ای و تبدیل آن به گفتمان فراگیر و رایج ملی، موجب درک هرچه بهتر اقتصاد مقاومتی از سوی مردم و اعمال آن در سبک زندگی‌شان می‌شود.

منابع و مأخذ:

- قرآن کریم.
- اصغری، محمود (۱۳۹۳). «خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی». **فصلنامه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی**، سال بیستم، شماره سوم (بیاپی ۱۰۲).
- جامی، علیرضا؛ ایمانی‌مقدم، حمیدرضا و تنها، مجتبی (۱۳۹۱). **راهبردهای افق روشن با رویکردی بر اقتصاد مقاومتی**. مشهد: سخن‌گستر.
- خانیاشی، محمد، بستان‌منش، غلامرضا (۱۳۹۴). سهم سرمایه‌های انسانی و نیروی کار در تحقق الگوی اقتصاد مقاومتی، **ماهنامه کار و جامعه**، شماره ۱۸۵.
- خلیلی، حسام‌الدین (۱۳۹۱). «مقاومت اقتصادی در پرتو اقتصاد مقاومتی». **فصلنامه کارآگاه**، دوره دوم، سال پنجم، ۴۳-۲۴.
- دشتی، محمد (۱۳۷۸). **نهیج البلاغ**، قم، انتشارات مجتبی، چاپ اول.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۸). **جامعه‌شناسی ارتباطات**، تهران، اطلاعات.
- صفار، محمد بن حسن (۱۴۰۴). **بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد**، تصحیح محسن کوچه باغی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی.
- علیزاده، امیرخادم (۱۳۹۱). **مبانی نظری اقتصاد مقاومتی، اقتصاد مقاومتی**، مبانی نظری، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی.
- مصوم‌نیا، غلامعلی (۱۳۹۱). **سیاست و راهکارها، اقتصاد مقاومتی**، سیاست و راهکارها، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ملکان، مجید، جوادی، زهره (۱۳۹۳). «نقش رسانه‌ها در نهادینه‌سازی اقتصاد مقاومتی». **فصلنامه رسانه**، سال بیست و پنجم، شماره ۲، ۱۰۰-۸۷.
- میرعزی، سید حسین (۱۳۸۸). **اصلاح الگوی مصرف**، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- نریمانی، میثم، عسکری، حسین (۱۳۹۱). چهار چوب مفهومی اقتصاد مقاومتی، **همایش اقتصاد مقاومتی**، تهران، دانشگاه علم و صنعت. آدرس سایت‌ها:
- بیانات رهبری در دیدار فعالان اقتصادی و مدیران مراکز «علمی، رسانه ای، نظارتی»، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ قابل‌بازیابی در سایت فارسی www.Leader.ir.
- بیانات رهبری در دیدار با جمعی از فعالان اقتصادی، ۱۳۹۸/۸/۲۹؛ قابل‌بازیابی در سایت Farsi.Khamenei.ir
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با کارآفرینان، مورخ: ۱۳۸۹/۰۶/۱۶؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات رهبری در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت، مورخ: ۱۳۹۱/۰۶/۰۲؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان، مورخ: ۱۳۹۱/۰۵/۱۶؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات رهبری در حرم امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات رهبری در حرم رضوی، ۱۳۹۸/۱/۱؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات رهبری در جلسه تعیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی Farsi.Khamenei.ir؛ ۲۰/۱۲/۱۳۹۲
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، مورخ: ۱۳۹۱/۰۵/۰۳؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات مقام معظم رهبری در جمع کارگران کارخانجات تولید داروپخش، مورخ: ۱۳۹۱/۰۲/۱۰؛ Farsi.Khamenei.ir
- در دیدار با اساتید و نخبگان و پژوهشگران، ۹۸/۳/۸؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس و نمایندگان مجلس، مورخ: ۱۳۹۴/۰۳/۰۶؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات مقام معظم رهبری به مناسبت آغاز سال ۹۴، مورخ: ۱۳۹۴/۰۱/۰۱؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان نظام، مورخ: ۱۳۹۴/۰۴/۰۲؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات رهبری در دیدار با جمعی از فعالان اقتصادی، ۱۳۹۸/۸/۲۹؛ Farsi.Khamenei.ir
- بیانات رهبری در دیدار فعالان اقتصادی و مدیران مراکز «علمی، رسانه‌ای، نظارتی»، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰؛ Farsi.Khamenei.ir